
*Međunarodni politički odnosi i
nesvrstanost u nastavi predmeta
Općenarodna obrana i
društvena samozaštita SFRJ
(na primjeru sveučilišta u Splitu)*

Ante Cikojević

Općenarodna obrana i društvena samozaštita konstitutivni su elementi društvenog sustava i ujedno komplementarni dijelovi jedinstvenog obrambeno-zaštitnog sistema SFRJ, što je utvrđeno ustavnim i zakonskim sistemima, kongresnim i drugim dokumentima. One su znanosti interdisciplinarnog karaktera i predstavljaju sistematiziranu i organiziranu sumu znanja o objektivnoj realnosti, do koje se došlo svjesnom primjenom znanstvenih metoda u određenom vremenskom intervalu. Rezultati tih istraživanja su spoznaje, a proučavaju se, kako određuje Zakon o narodnoj obrani SFRJ, u članu 180 — »... u okviru redovnog školovanja u školama svih vrsta i stupnjeva...« — i na taj se način, uz ostale, studenti osposobljavaju za obranu i zaštitu.

U sustavu osposobljavanja posebna pažnja posvećena je omladini, jer ona ima relevantnu ulogu u društvu. U Rezoluciji X kongresa SKJ ističe se da »aktivno učešće radnih ljudi i građana u obrani i samozaštiti upotpunjava njihova prava i društveni položaj«. Da bi studenti mogli ostvariti svoja ustavna i zakonska prava, nužno je da se obrazuju i osposobljavaju u miru za potrebe obrane i zaštite u svim uvjetima.

Polazeći od tih osnova, namjera nam je istražiti motive, poticaje u učenju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstanosti u nastavi predmeta Općenarodna obrana i društvena samozaštita SFRJ. Empirijska istraživanja pokazala su da su razlike u motivaciji više odlučujuće za studiranje nego razlike u nadarenosti studenata.

Da bismo sagledali mjesto, ulogu i angažiranje studentske omladine u općenarodnoj obrani i društvenoj samozaštiti pri proučavanju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja, bilo je potrebno izvršiti opsežna istraživanja sa studentskom populacijom.

Izvori problema istraživanja aktualne motivacije studentske populacije jesu razgovori i savjetovanja nastavnika predmeta o temi »Učenje programskih sadržaja«, koji nisu doveli do rješavanja mnogih pitanja, nego su pružili mogućnost njihova uočavanja. Slična istraživanja izvršena su u drugim znanstvenim područjima, čije rezultate dovodimo u vezu u

verifikacijskom dijelu ovoga rada. Pokazatelji prijašnjih ispitivanja govore da se veći i trajniji pozitivni efekti javljaju u studenata s naglašenijom unutrašnjom motivacijom.

Prvo ispitivanje motiviranosti studenata izvršeno je pomoću anketnog upitnika sa slučajno odabranom grupom studenata u ožujku 1979. godine. Ponovljeno je ispitivanje motiviranosti studenata u prosincu iste godine s reprezentativnim uzorkom od 10 posto studenata Sveučilišta. Ispitivanje studenata radi istraživanja pojedinih oblika odgoja, obrazovanja i osposobljavanja za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu, s posebnim osvrtom na značenje programskih sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja, obavljeno je na isti način u siječnju 1980. godine.

U ispitivanjima studenata služili smo se anketnim upitnikom sastavljenim od više pitanja zatvorenog tipa, što je omogućilo nijansirano odgovaranje: od najpozitivnijeg, preko manje pozitivnog i neutralnog do djelomičnog i posve negativnog odgovora. Iako je primijenjena metoda slučajnog uzorka, nastojalo se da bude podjednak broj studentica i studenata. Druge povratne varijable nisu naglašavane pri odabiranju ispitanika.

Dobiveni rezultati imaju interdisciplinarna obilježja jer su u vezi s pedagogijom, andragogijom, didaktikom, metodikom, sociologijom i drugim znanstvenonastavnim područjima. Mi stavljamo težište na društveno područje, i to:

— da bismo bolje organizirali obrazovanje, brže i potpunije rješavali aktualne praktične probleme i ostvarili društvene i odgojno-obrazovne ciljeve predmeta

— da bismo sagledali mogućnosti proučavanja programskih sadržaja, stupanj usvojenih znanja i njihovu primjenu u svakodnevnom životu i radu.

Potrebno je napomenuti da smo tim istraživanjem nastojali sagledati stupanj korisnosti i efikasnosti pojedinih oblika u postizanju odgojno-obrazovnih i drugih društvenih ciljeva, te utvrditi faktore koji imaju bitan utjecaj na tu problematiku.

U tablici 1. prikazana je životna dob i spol anketiranih u postocima

Tablica 1.

Spol	Životna dob ispitanika (u postotku)						Ukupno
	18 g.	19 g.	20 g.	21 g.	22 g.	i više	
M	2	8	12	14	6	14	56
Z	2	8	8	12	6	8	44
ukupno	4	16	20	26	12	22	100

Podaci iz tablice 1. odnose se na ispitanike koji su anketirani u ožujku 1979. godine. Zanimljivo je kretanje životne dobi anketiranih godinu dana kasnije, što prikazuje tablica 2.

Tablica 2.

Anketirani	Životna dob ispitanika (u postotku)						Ukupno
	18 g.	19 g.	20 g.	21 g.	22 g.	i više	
III 1979.	4	16	20	26	12	22	100
XII 1979.	6,1	30,9	21,0	19,5	16,5	6	100
I 1980.	5,6	31,4	30,2	15,5	15,7	2,5	100

Ispitivanjem u ožujku 1979. godine obuhvaćeno je 520 studenata, od kojih je 22 posto imalo više od 22 godine, a u sljedeća dva ispitivanja sudjelovalo je 585 studenata. Vidljivo je da se dobna granica znatno smanjila.

Tablica 3.

Socijalno porijeklo i članstvo anketirane studentske omladine (u postotku)

Ukupno anketiranih studenata	Spol	Socijalno porijeklo				Članstvo u DPO			
		radničko	službeničko	seljačko	ostalo	SSOJ	SKJ	SSRNJ	nisu članovi DPO
	M 56	19	22	8	7	41	4	2	9
	Z 44	20	16	6	2	31	4	0	9
Ukupno:	III 1979. g.	39	38	14	9	72	8	2	18
	XII 1979. g.	54,3	24,7	12,4	8,6	97,7	18,9	5,2	3,3
	I 1980. g.	56,9	24,4	7,8	10,8	80,8	20,4	8,5	10,8

Predvidjeli smo da varijable navedene u tablici 3. utječu na motivaciju i angažiranje studentske populacije u proučavanju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Prema rezultatima anketa, pokazatelji socijalnog porijekla i pripadnosti društveno-političkim organizacijama promjenjive su kategorije. U ožujku 1979. godine bilo je 18 posto studenata koji nisu bili ni u jednoj društveno-političkoj organizaciji, a na kraju godine taj broj je šest puta manji. Razloge toga treba tražiti u pojačanoj društveno-političkoj aktivnosti organizacija s obzirom na pogoršane međunarodne odnose.

Početkom 1980. godine od anketiranih studenata koji nisu članovi SKJ njih 28,3 posto želi biti primljeno u SK, dok 21,3 posto studenata iz iste skupine nema namjere pristupiti u članstvo.

Zanimljivi su podaci iz tablice 4. iz kojih je vidljivo da je više od polovice ispitanika imalo odličan uspjeh iz predmeta obrane i zaštite u srednjoj školi, dok ih je s odličnim uspjehom položilo završni ispit u 1978. godini 12 posto, a u 1979. mnogo više — 39,6 posto.

Ovakvi podaci navode na razmišljanja i potrebu odgovora na pitanja, što je samo djelomično predmet ovog rada.

Tablica 4.

Uspjeh ispitanika na završnom ispitu iz predmeta obrana i zaštita u srednjoj školi (u postotku)

Ocjene	Godina	Uspjeh na završnom ispitu u srednjoj školi	Uspjeh iz predmeta obrana i zaštita u srednjoj školi
odličan	1978.	12,0%	51,0%
	1979.	39,6%	53,2%
vrlo dobar	1978.	32,0%	27,0%
	1979.	36,6%	34,3%
dobar	1978.	42,0%	16,0%
	1979.	21,5%	12,3%
dovoljan	1978.	14,0%	6,0%
	1979.	1,5%	0,2%

Ispitivanjem smo nastojali doznati relevantne parametre koji posredno utječu na rezultate odgojno-obrazovnog procesa i osposobljavanja za općenarodnu obranu, s tim u vezi i na rezultate proučavanja sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja.

Upitali smo studente da li čitaju dnevnu štampu. Prema rezultatima ankete, dnevnu štampu, odnosno najmanje jedan list, uvijek i često čita 86,9 posto studenata, a radio ili televizijski dnevnik prati ih 73,4 posto. Prema anketi, što je vidljivo iz tablice 5, mnogo manji broj studenata prati emisije iz vanjskopolitičkog programa. Podatak nije zabrinjavajući kad uzmemo u obzir sve okolnosti: objektivne — posebno kvalitetu emisija, i subjektivne — u kojima studenti rade i žive. Mnogo bolji rezultati dobiveni su u analizi interesa za napise u štampi iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Trećina studenata uvijek s velikim interesom čita navedene sadržaje, više od polovice studenata pročita ih kad na njih nađu, a 11,1 posto studenata pročita ih, iako ih ne zanimaju. Samo 6,2 posto studenata ne interesiraju ti napisi i nikada ih ne čitaju.

Tablica 5.

Studentska omladina	Uvijek	Često	Ponekad	Nikada
čita dnevnu štampu	48,3%	38,6%	10,2%	2,9%
prati TV radio ili dnevnik	21,3%	52,1%	26,3%	0,3%
prati vanjskopolitičke emisije	3,3%	35,1%	54,3%	7,3%

Studenti članovi društveno-političkih organizacija čitaju i prate sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja u većem postotku od onih koji nisu uključeni u članstvo. Interesantan je podatak da studenti

čiji su roditelji članovi SKJ čitaju dnevnu štampu i prate televizijski ili radio dnevnik u većem postotku od ostalih. Naime, 27,6 posto očeva studenata članovi su SKJ, dok je samo 6,1 posto majki u članstvu.

Važno je navesti mišljenje splitskih studenata o objektivnosti naše štampe, radija i televizije, jer sredstva informiranja često utječu na poglede, opredjeljenja, stavove i postupke studenata prema napisima i emisijama sa sadržajima iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Više od jedne trećine studenata misli da naša štampa, radio i televizija prešućuju osjetljive informacije, što, svakako, upućuje na kritički odnos prema objektivnoj stvarnosti. Ipak, 44,2 posto studenata smatra da je informiranje uglavnom objektivno. Petina ispitanika ima povjerenje u naša javna sredstva informisanja jer smatra da objektivno prenose sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i naše suvremene stvarnosti.

Poznato je da se sadržaji o suvremenoj stvarnosti u zemlji i svijetu često interpretiraju, prepričavaju i daju im se ocjene. To potvrđuju dobiveni rezultati u anketi. Kad smo studentima naveli da se u njihovoj porodici često vode razgovori o različitim pitanjima i upitali ih da li je tema diskusija o međunarodnim odnosima vrlo česta, povremena ili nezastupljena, dobili smo zanimljive odgovore. Samo 5,9 posto studenata izjavljuje da se nikada u njihovoj obitelji o tome ne razgovara, 82,4 posto kaže da se o tome povremeno priča, ovisno o situaciji, konfliktima i drugim događajima koji su na dnevnom redu sredstava javnog informisanja, a 10,7 posto tvrdi da je tema o suvremenom svijetu i odnosima u njemu vrlo česta u diskusijama njihove obitelji.

Diskutabilni su odgovori na pitanje: jeste li slušali sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja na predavanjima drugih nastavnih predmeta, osim predmeta općenarodna obrana i društvena samozastita SFRJ? Studenti Sveučilišta u Splitu, njih 40,1 posto, što iznenađuje, navode da te sadržaje nisu slušali u drugim predmetima, dok 50,8 posto tvrdi suprotno, navodeći samo predmete: političku ekonomiju, marksizam, povijest i pravo. Ovdje bi, svakako, trebalo biti navedeno još desetak kolegija koji imaju dodirne točke s ovom problematikom, a koja je inkorporirana u njihove programske sadržaje.

Ohrabruju podaci da su teme razgovora studenata u slobodno vrijeme vrlo raznovrsne te da sadrže ozbiljna pitanja. Naime, 33,7 posto studenata smatra da se u njihovu društvu u slobodno vrijeme razgovara o suvremenim međunarodnim zbivanjima, 29,9 posto studenata navodi da su teme diskusija suvremena društvena problematika, 15,4 posto studenata razgovara o nastavi i nastavnicima, a za oko 58 posto teme su obični svakodnevni problemi. Razgovori o politici nesvrstavanja, osim što omogućuju zblizavanje i razmjenu mišljenja i znanja, utvrđuju uvjerenja da je nesvrstavanje jedina alternativa našeg vanjskopolitičkog ponašanja. Tako 11,8 posto studenata smatra da njihove kolege potpuno prihvaćaju principe miroljubive aktivne koegzistencije i u skladu s njima se ponašaju, ali velikoj većini, tj. 82,8 posto studenata nije poznato da njihove kolege ne prihvaćaju navedene principe. Iz tih podataka proistječe da su studenti kritični, ali i da se međusobno nepoznaju dobro. Skupina od 6 posto studenata

navodi da ima onih koji ne prihvaćaju navedene principe. Nismo mogli utvrditi koliki je broj takvih studenata, no on je sigurno malen, što potvrđuju ostali pokazatelji ove ankete.

Neki nastavnici imaju negativan stav prema politici nesvrstavanja, tvrdi 15,5 posto splitskih studenata. U usporedbi s prijašnjim podacima, može se zaključiti da studenti u većoj mjeri prihvaćaju politiku nesvrstavanja i bolje je poznaju od nekih nastavnika. Koliki je broj takvih nastavnika nije nam poznato, niti je bilo moguće ovdje istražiti. Druga skupina studenata, njih 25,6 posto, navodi da svi nastavnici koji im predaju imaju pozitivne stavove, dok velikom broju, 47,7 posto, ta problematika nije poznata.

U primjerima utvrđivanja utjecaja učenja na stavove i ponašanja nismo se koristili dovoljnim brojem indikatora. Ni sada pouzdano ne možemo zaključiti o političkim stavovima mladih, jer smo se poslužili samo jednim indikatorom u pitanju: Kakva je važnost SKJ za našu vanjsku politiku? Kada promatramo dobivene odgovore u totalu, vidimo da studenti pridaju veliku važnost Savezu komunista za našu vanjsku politiku nesvrstavanja, jer 90,5 posto studenata smatra da je velika i vrlo velika. Mala skupina od 6,9 posto studenata smatra da je važnost osrednja, a samo 2,9 posto studenata ocjenjuje da je uloga SKJ u našoj vanjskoj politici mala ili nikakva.

Studenti članovi SKJ i studenti čiji su roditelji uključeni u članstvo smatraju da je važnost SKJ vrlo velika. Slične rezultate dobili smo od studenata koji nisu članovi SKJ, već samo SSOJ. Slabe ocjene uloge SKJ na našu vanjsku politiku daje dio studenata koji ne pripadaju nijednoj društveno-političkoj organizaciji. Ukupni podaci srednje, male i nikakve uloge SKJ na našu vanjsku politiku od 9,8 posto studenata podudaraju se s podatkom od 10,7 posto studenata koji su u anketi davali uvijek negativne odgovore.

Takvi rezultati ocjene važnosti SKJ djelomično su posljedica toga što se na sastancima organizacije SK i SSO fakulteta nikada ne raspravlja niti govori o problematici iz međunarodnih odnosa i nesvrstavanja, što tvrdi 23,6 posto studenata. Oko petina studenata izjavljuje da je ta problematika predmet diskusija, dok 21,5 posto studenata navodi da ne znaju da li se o tome govori na sastancima organizacija fakulteta.

Navedeni pokazatelji višestruko su poslužili pri analizi uloge studentske motivacije i uvelike pridonijeli da se potpunije rasvijetli formulirani problem istraživanja, a koji glasi: »U kojoj mjeri pozitivna motiviranost studenata u učenju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja potvrđuje vrijednost i značenje unutrašnjih pobuda i vanjskih poticaja u snazi, javljanju, trajanju i načinu osposobljavanja?«

Učenje ovih sadržaja uvjetuje trajne promjene studenata, a one su vidljive u njihovu pomijenjenom ponašanju. Unutrašnje pobude i vanjski poticaji navode studente na aktivnost, učenje. Toj aktivnosti određuju snagu, svrhovitost i trajanje. Učenje je, dakle, izazvano motivima, koji su individualno raznoliki.

Opsežna kategorija potreba, kao značajni motivi, proistječe iz koncepcije općenarodne obrane i društvene samozaštite. Osim potreba imamo specifične motive, unutrašnje pobude za učenje, koji su u uzajamnosti, povezanosti i jedinstvu s pogledima i opredjeljenjima naše koncepcije i stavovima doktrine. Te motive možemo ovako sagledati:

— interes za raznovrsne sadržaje, probleme mira i rata, egzistencija suvremenog svijeta i SFRJ u kontekstu proturječnosti i suprotnosti međunarodne zajednice, obrambeno-zaštitna kultura

— težnja da se objektivna stvarnost objektivno spozna, težnja da se sadržaji usvoje s razumijevanjem

— znatjelja prema novim podacima kao nosiocima relevantnih informacija, prema novim informacijama, te prema znanstvenim spoznajama

— osjetljivost za probleme naše suvremene stvarnosti

— tendencija mijenjanja prijašnjih stavova na osnovi novih usvojenih činjenica i spoznaja

— svijest o vrijednosti i korisnosti obrazovanja za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu, koja se temelji na etičkim i drugim pozitivnim normama i idealima

— sposobnost, ljubav, čuvstva i drugo.

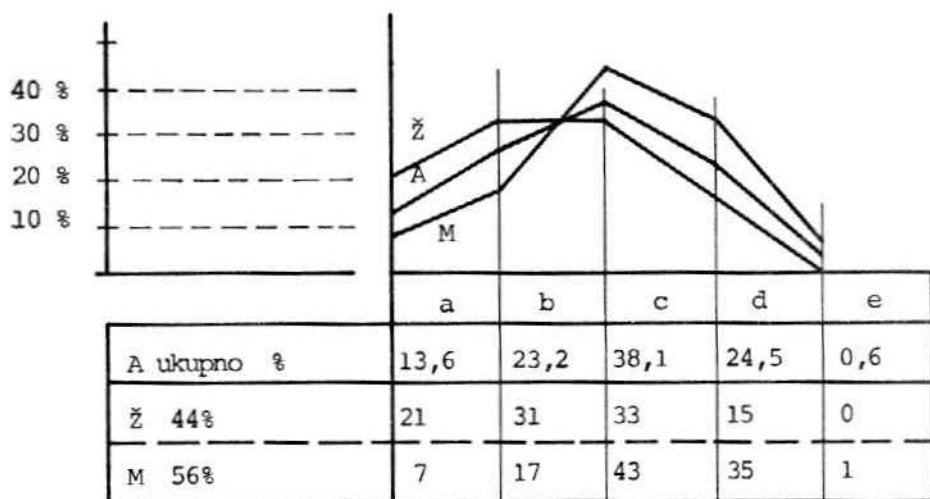
Na motivaciju studenata u učenju utječu mnogi vanjski faktori: nastava, nastavnici, društvo, okolina, pohvale, upute, savjeti, suradnja, natjecanje i drugo.

Započnimo analizom unutrašnjih pobuda studenata u učenju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja.

Ispitanici su dobili zadatak da označe tvrdnju koja najbolje odgovara interesu kojim uče sadržaje iz općenarodne obrane i društvene samozaštite. Ponuđeni su im odgovori:

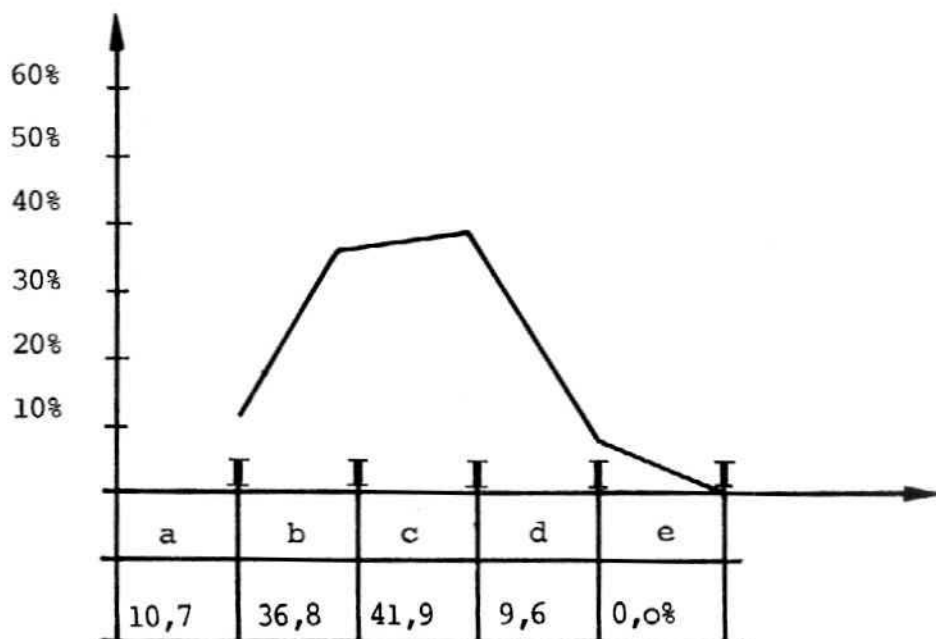
- a) uvijek učim s dosta interesa i zalaganja
- b) često učim s dosta interesa i zalaganja,
- c) povremeno se zalažem,
- d) veoma rijetko želim učiti,
- e) nikako ne želim učiti.

Tablica 6.

Također je od ispitanika zatraženo da označe tvrdnju koja najbolje odgovara interesu kojim uče sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 7.

Tablica 7.

Zanimljivi su podaci da više od 50 posto studentica uči s dosta interesa i zalaganja, a od studenata to čini samo 25 posto. Podatak da 32 posto studenata rijetko želi učiti sadržaje općenarodne obrane i društvene samozaštite upućuje na prisutno mišljenje da muškarci te sadržaje znaju i da će ih proučavati pri služenju vojnog roka. S velikim interesom 10,7 posto studenata uči sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa, dok im 36,8 posto pristupa s dosta interesa, a 41,9 posto uči povremeno. Te sadržaje rijetko želi učiti skupina od 9,6 posto studenata. Podaci iz drugog pitanja potvrđuju te činjenice, jer 74 posto studenata smatra da je proučavanje sadržaja iz općenarodne obrane i društvene samozaštite jednako po važnosti s ostalim djelatnostima i aktivnostima, 14 posto studenata smatra da je to aktivnost koje se prihvaćaju nakon svršetka drugih poslova i zadataka, a 12 posto studenata izjašnjava se da učenju tih sadržaja ne pridaje nikakvu važnost, smatrajući da su opće poznati i da ih ne treba proučavati.

Prema tome, natpolovična većina studenata s interesom uči i usvaja navedene sadržaje i za tu djelatnost je trajno ili povremeno motivirana. Kod ostalih studenata nema takvog interesa pa su više skloni baviti se drugim aktivnostima, koje ih odvođe od učenja. U tu grupu pripadaju studenti čiji je uspjeh iz obrane i zaštite u srednjoj školi bio dobar ili dovoljan, kao i 4 posto studenata s vrlo dobrim i 3 posto s odličnim uspjehom. Valja napomenuti da su studenti koji ne pripadaju članstvu društveno-političkih organizacija manje zainteresirani za učenje sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. U postotku najviše su za učenje tih sadržaja zainteresirani studenti radničkog socijalnog porijekla, 40 posto, seljačkog 30 posto i službeničkog samo 18 posto.

Poznato je da je dalmatinsko područje atraktivno za domaće i strane goste, posebno u eri suvremenog turizma. Mediteranske igre iz 1979. godine postale su stjecište, uz sportske, političkih i drugih delegacija. Htjeli smo ispitati odnos studenata prema njima. U anketi uveli smo studente u situaciju da su stigle inozemne delegacije i da je na njima da odluče kojoj bi delegaciji najradije pružili gostoprimstvo. Od ukupnog broja studenata 34 posto pružilo bi gostoprimstvo svim delegacijama, dok se 50 posto studenata odlučuje primiti samo delegaciju iz nesvrstanih zemalja. Jedna desetina studenata opredijelila se za delegaciju iz neutralnih, a 4,5 posto studenata za delegaciju iz zemalja članica blokova. Ti rezultati pokazuju da vlada velik interes za sve delegacije svijeta, no ipak su najdraži gosti oni koji vode politiku nesvrstavanja. S tim u vezi razumljivi su pokazatelji interesa za učenje sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja.

Dakako, ljudi se među sobom razlikuju u svom odnosu prema političkim zbivanjima u zemlji i svijetu. Neki se veoma interesiraju, a drugi nemaju posebnog interesa za tu problematiku. Nastojali smo dodatnim pitanjem doznati zainteresiranost studenata za politička zbivanja. Dobiveni su odgovori:

a) izrazito sam zainteresiran	7,5%
b) dosta sam zainteresiran	39,5%

c) osrednje sam zainteresiran	42,5%,
d) malo sam zainteresiran	7,8%,
e) nimalo nisam zainteresiran	2,7%

Ako te rezultate usporedimo s podacima dobivenim o praćenju vanjskopolitičkih emisija, u tablici 5, dolazimo do zaključka da su u uzajamnoj vezi i da se dopunjuju.

O sposobnostima kao motivima u studiranju sadržaja doznali smo prosredno, tj. posudbom doživljene težine učenja i opisom ponašanja studenata kad se u učenju sretnu s novim i nepoznatim sadržajem. Kad studenti u učenju naiđu na nešto novo i nepoznato, to ih zaokuplja i navodi da ulože napor kako bi sve to usvojili s razumijevanjem. Takav odgovor dao je 31 posto studenata. Nadalje, nailazimo na to da studenti pokazuju određenu osjetljivost za probleme i manje poznate sadržaje, te ih nastoje usvojiti s razumijevanjem. Samo desetina studenata to pokušava ponekad, jer su više usmjereni na usvajanje lakših i poznatijih sadržaja, dok samo 5 posto otežano ili nikako ne usvaja zbog nemogućnosti razumijevanja novih sadržaja.

Kako se iz dobivenih odgovora može razabrati, nešto više od polovice ispitanika smatra da je učenje programskih sadržaja vrlo lagana ili prilično lagana aktivnost. Za 45,1 posto studenata učenje nije ni lagana ni naročito teška aktivnost. Ostalima, a njih je 2,7 posto, učenje je programskih sadržaja pretežno teška ili vrlo teška aktivnost. Ti podaci ilustriraju inače poznatu činjenicu da relativno manji broj studenata nema odgovarajućih sposobnosti i radnih navika koje bi im omogućile kontinuiranu uspješnu aktivnost učenja, a to u znatnoj mjeri slabi njihovu motivaciju pa učenje doživljavaju kao vrlo napornu i tegobnu aktivnost.

Velikom broju studenata, 78,7 posto, učenje programskih sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja pridonosi radost i oduševljava ih, ili stvara zadovoljstvo zbog uspješno obavljenog posla. Manja grupa studenata ne samo što nema čuvstvenih motiva za učenje, već nema ni onog zadovoljstva koje se redovito javlja kada se uspješno obavi neka složena aktivnost. U svojim odgovorima 3,4 posto studenata iskazuje da ih aktivnost učenja čini da su uglavnom nezadovoljni učenjem ili im je neugoda izazvana učenjem tolika da najradije nikada nebi učili. Zanimljiv je podatak da to mišljenje zastupaju studenti službeničkog socijalnog porijekla, i to njih 43 posto.

Znatizelja može biti značajan motiv učenja sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja, što je vidljivo iz dobivenih odgovora. Skupina od 21,8 posto studenata uči navedene sadržaje zato što su veoma radoznali i što žele sve naučiti i znati. Više od 62 posto uči te sadržaje zato što očekuju da će učenjem naići na ono što ih zanima, a 17,7 posto zato što nastoje tom aktivnosti riješiti svoje obaveze studija. Samo 1,5 posto uči te sadržaje zato što ne žele doživjeti neugodnosti.

Studiranju sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja više od 24 posto studenata pristupa s uvjerenjem da uče za vlastitu korist i korist drugih ljudi, dok ih 64,9 posto uči zato što će im navedena

zanimanja biti potrebna u životu i radu. To dokazuje dominaciju opće poznatog stava prema učenju. Tek nešto više od 4,2 posto studenata ima donekle negativan ili izrazito negativan stav prema učenju tih sadržaja. Navedeno dokazuje da je višegodišnja dobro koncipirana i realizirana odgojno-obrazovna djelatnost omogućila velikom broju studenata oblikovanje pozitivnog stava prema učenju sadržaja iz općenarodne obrane i društvene samozaštite.

Nastava je za pozitivnu motivaciju studenata nesumnjivo relevantan činilac, jer prema dobivenim podacima ukupno 61 posto studenata doživljava nastavu kao čest i snažan poticaj za učenje i vlastito prosuđivanje u društvu. Petina studenata mišljenja je da te poticaje doživljavaju samo ponekad, a nešto više od 17 posto smatra da takve poticaje doživljavaju vrlo rijetko ili nikada. Premda je nedvojbena pozitivan utjecaj nastave na motivaciju studenata, kao i na njihovo shvaćanje i razumijevanje u ljudskom društvu, ipak smo mišljenja da je podosta velik postotak onih koji pozitivne utjecaje nastave na motivaciju studenata, kao i na njihovo shvaćanje i razumijevanje u ljudskom društvu, ipak smo mišljenja da je podosta velik postotak onih koji pozitivne utjecaje nastave ponekad ili nikada ne doživljavaju. Bilo bi potrebno razmisliti nije li sam način izvođenja odgojno-obrazovnog procesa uzrok tog pojavi ili se uzroci kriju u nečem drugom.

U velikoj mjeri i dosta često nastavnik potiče 32,4 posto studenata na učenje programskih sadržaja svojim dobro održanim predavanjem, stavom, znanjem i sličnim. Trećina studenata doživljava to samo ponekad, a manje od 3 posto vrlo rijetko. Problematično je što za 11 posto studenata nastavnik svojim predavanjem, stavom ili znanjem postiže suprotan efekt, i oni ne uče. Ispitanici su na pitanje da li ih predavanje iz općenarodne obrane i društvene samozaštite potiče na učenje, odgovorili:

— redovito	12%
— dosta često	21%
— ponekad	48%
— vrlo rijetko	11%
— nikada	8%

Poznato je da studenti nastoje ostvariti atraktivne ciljeve i da ih ti ciljevi potiču na marljivo učenje, jer će tako doći do određenog budućeg zvanja. Za ovaj odgovor, kao i dok uče, da će im jedino učenje omogućiti svršetak studija, opredijelilo se 85,8 posto studenata. Evidentno je da buduće zvanje i uspješan svršetak studija predstavljaju pozitivan faktor motiviranosti i najviše potiču studente na rad. Dobiven je zanimljiv podatak da samo 10,3 posto studenata dok uče programske sadržaje žele da ih što prije nauče, radi ispita, bez obzira na visinu prolazne ocjene. Znatno manji broj studenata uči da bi se što prije počeli baviti radom koji ih privlači, a 3,9 posto studenata ima uglavnom negativnu motivaciju, jer smatraju kako je jedino ugodno živjeti kad ne moraju učiti.

Ocjene u indeksu iz predmeta Općenarodna obrana i društvena samozaštita SFRJ za 11 posto studenata predstavljaju najuspješniji poticaj za učenje, dok je za 13 posto to značajan ali ne jedini poticaj. Oko 16 posto studenata smatra da su ocjene u indeksu jedan od poticaja, dok za 36 posto

studenata one nisu djelotvoran poticaj. Nerijetko susrećemo mišljenje da su ocjene jedino sredstvo kojim je moguće najefikasnije utjecati na pozitivnu motivaciju studenata u učenju. Tog je mišljenja, kao što vidimo, samo 40 posto studenata.

Nijedan ispitanik nije se odlučio za odgovor da ga na veće zalaganje u učenju snažno potiče uspjeh druga na ispitu. Više od 21 posto studenata smatra da ih donekle potiče na zalaganje i učenje uspjeh kolege, a na 84 posto studenata uspješno položeni ispiti drugih ne djeluju. Oko 5 posto studenata doživljava smetnje, smanjuje im se interes za učenje ili ih potpuno destimuliraju uspjesi njihovih kolega. S obzirom na takve pokazatelje, bilo bi potrebno uputiti da se u praksi u većoj mjeri razvija spontani oblik natjecanja kako bi se postigli veći individualni, pa time i kolektivni rezultati u učenju.

O utjecaju organiziranog natjecanja na motivaciju studenata u učenju programskih sadržaja doznajemo da 11 posto studenata čini sve kako bi postigli što bolje rezultate. Skupinu od 29 posto ponekad oduševi natjecanje, dok 35 posto studenata natjecanje smatra običnom aktivnošću. Oko 22 posto studenata nerado pristaje natjecati se. Pretežan ili posve negativan utjecaj natjecanja na motivaciju prisutan je kod 25 posto studenata. Ovdje se može zaključiti da natjecanje pozitivno ne motivira većinu studenata, a valja pretpostaviti da je istini bliža tvrdnja da su natjecanja najčešće loše organizirana. Podaci ovog ispitivanja upućuju na nedovoljnu motivacijsku vrijednost upravo loše organiziranog natjecanja.

Iako su studenti samostalni, u stanovitom pogledu i zreli ljudi, ipak često primaju upozorenja i savjete u vezi s učenjem. No ta upozorenja i savjeti potiču na zalaganje samo 3 posto studenata, a 12 posto ponekad podsjeti na dužnosti i obaveze. Upozorenja i savjeti ne mijenjaju odnos prema učenju 45 posto studenata, dok desetina ispitanika izjavljuje da ih savjeti i upozorenja uglavnom demotiviraju u učenju ili ih uopće ne podnose.

Trajnost studentske motivacije u učenju tražili smo u odgovorima studenata i doznali smo da pretežno trajnu motivaciju ima oko 21 posto studenata. Oni uglavnom sabrano i neprekidno uče onoliko vremena koliko im je potrebno da svladaju i usvoje nastavne sadržaje. Skupina od 47,8 posto studenata troši toliko vremena za učenje i za odmaranje, što dokazuje da njihova motivacija poprima potreban stupanj samo u određenom vremenskom intervalu. Za ostale studente motivacija za učenje je kratkotrajna ili je uopće nema, pa dio vremena koji su planirali za učenje utroše na bavljenje drugim aktivnostima ili na odmaranju.

Zanimljivi su podaci kako studenti uče sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja te kako ih usvajaju. Ukupno 36,4 posto studenata s razumijevanjem usvaja nastavne sadržaje, što pokazuje da je njihovo učenje većim dijelom potaknuto i da sadržaje u cijelosti razumiju i usvoje, te da ih učvrste u sjećanju. Skupina od 55,7 posto studenata svodi aktivnost učenja na postupke koji omogućavaju više ili manje cjelovitu i uglavnom mehaničku reprodukciju sadržaja, ili su pak usmjereni na jednostavno usvajanje sadržaja, kada i nema prave aktivnosti učenja.

Valja napomenuti da većina studenata na dobar način pristupa učenju i usvajanju nastavnih sadržaja, no nismo posve sigurni da golem programski materijal dopušta da im postignuto znanje bude i trajna svojina. U tom smislu raspravljalo je u ožujku 1979. godine Predsjedništvo SFRJ o redukciji programskih sadržaja i izradi novih jedinstvenih programskih osnova predmeta općenarodna obrana i društvena samozaštita SFRJ. Ovdje ne smijemo zaboraviti znanstvenonastavne sadržaje drugih disciplina određenih studijskih grupa i njihovu širinu.

Proučavajući aspekte studentske motivacije u ovom ispitivanju konstatirali smo da oni potvrđuju vrijednost i značenje kako unutrašnjih pobuda, tako i vanjskih poticaja u snazi, javljanju i trajanju učenja programskih sadržaja. Unutrašnji motivi, a što je vidljivo iz ovih ispitivanja, navode studente na učenje. Nalazimo da stupanj njihova pozitivnog djelovanja na motivaciju nije posve jednak. Većina studenata uči zato što uviđaju osobnu i društvenu vrijednost učenja, pa su tako motivirani pozitivnim stavom prema učenju. U većine studenata izražen je motiv znatiželje prema učenju, što je vrlo pozitivno, jer je znatiželja preduvjet dobrog i kontinuiranog rada. Značajan motiv učenja su čuvstva, koja se u većine studenata vezuju ili za aktivnost učenja ili za njezin uspješan završetak. Svi ti širi i uži motivi uvjetuju da većina studenata s interesom shvaća i usvaja programske sadržaje. Stupanj individualne pozitivne motiviranosti u učenju određuje se djelotvornim utjecajem vanjskih poticaja, a iskazuje se time što studenti u učenju postižu relativno dobre rezultate. Podosta velik broj studenata potiču i vode atraktivni ciljevi koje nastoje dostići učenjem. Buduće željeno zvanje ili svršetak studija vrlo su značajni ciljevi za mladog čovjeka. Nastava je značajan poticaj u učenju, dok ocjene u indeksu za većinu studenata nisu djelotvoran poticaj.

U strukturi proučavanih aspekata motivacije nailazimo na različite poticaje koji određuju, makar ne u jednakom stupnju, opću pozitivnu motiviranost većine studenata za učenje sadržaja iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Ta pozitivna usmjerenost navodi studente da s razumijevanjem i sabrano uče onoliko vremena koliko im je potrebno da nastavne sadržaje valjano usvoje. To čine zato što su svjesni da su navedeni programski sadržaji vrlo značajni i čine velik dio ukupnih sadržaja općenarodne obrane i društvene samozaštite.

U istraživanju nismo naišli na značajne razlike u smislu pozitivnih i negativnih motivacija između studenata koji su u srednjim školama na završnom ispitu ocijenjeni višom ili nižom ocjenom.

Struktura unutrašnjih pobuda iskazana je kao vrlo djelotvoran motiv učenja. Ona se formira i mijenja u procesu usvajanja znanja i iskustava, pri čemu izraženi osobni stavovi nastavnika, kao i opća društvena klima, imaju nemalu ulogu, ali ne tako veliku da bismo bili zadovoljni postojećim kadrom u visokoškolskim ustanovama. Prikladno koncipiran i valjano realiziran odgojno-obrazovni rad nije samo značajan vanjski poticaj za učenje, već je i faktor gotovo cijele strukture učenja.

Treba stalno voditi računa o tome da će regulacija napora i zalaganja studenata biti uspješnija ako u odgojno-obrazovnom procesu i drugim aktivnostima upotrebjavamo vanjske poticaje. Pri tome ne bismo smjeli

zaboraviti činjenicu da oni gube u praksi svoju pravu motivacijsku vrijednost zbog toga što su ponekad nestručno oblikovani, često stereotipno upotrijebljeni i u učenju se ne može njima nadoknaditi eventualni nedostatak prikladnih unutrašnjih motiva.

Didaktička vrijednost učenja sastoji se u tome što postoji veća mogućnost individualnog sudjelovanja studenata u nastavnom procesu. Istaknuta je veća suradnja između nastavnika i studenata. Omogućen je neprekidni kontakt obrazovne materije i studenta. U takvom obliku rada dolazi do izražaja princip aktivnosti, i student u biti, poprima ulogu subjekta u odgojno-obrazovnom procesu.

Promjene u organizaciji odgojno-obrazovnog procesa uvjetuju neke nove stavove o vrednovanju rada studenata. Student više nema samo jedno mjesto u odgoju i obrazovanju, pa je nužno da mu u vrednovanju njegova rada priznamo aktivnosti i rezultate u svim oblicima obrazovanja na fakultetu i izvan njega, obuhvaćajući i slobodne aktivnosti. Treba, nadalje, uvažiti ona osobna znanja koja su studenti već usvojili, a nisu ih razvili ili naučili u odgojno-obrazovnom procesu. Uspjesi studenata u ovom predmetu vrednuju se kontinuirano, u cjelini, kao sinteza svih postignutih rezultata u samostalnom radu, seminarima, konzultacijama, vježbama, redovnom ostvarivanju obaveza i ispitima. Prema određenim kriterijima, studente treba stimulirati za ona obrazovna područja u kojima izražavaju osobite sposobnosti i interese, i u određenom stupnju uvažavati zaostajanje u područjima obrazovanja u kojima ne pokazuju interese niti imaju sposobnosti. U vrednovanju zalaganja, odnosa prema radu i ostvarivanja obaveza treba da sudjeluje studentska grupa. O studentu i njegovu radu vodi se određena evidencija.

Ono što studenta u ispitivanju i ocjenjivanju stimulira jest doživljaj uspjeha. Da bi se izbjegli negativni efekti ocjenjivanja i ispitivanja, ne treba nastojati da se studenti međusobno uspoređuju, a osobito ne da se rangiraju, već treba da se uspjeh svakog studenta u vrijeme ispitivanja uspoređuje s njegovim prijašnjim uspjehom, pokazanim u prethodnim ispitivanjima, rezultatima i radovima. Takvim se postupkom svakom studentu osigurava doživljaj uspjeha i postiže stimulacija za daljnje napore i napredovanje. To zahtijeva i uvođenje stanovitih specifičnih instrumenata u nastavu. Najvažniji je studentski indeks u kojem se registrira njegovo napredovanje iz godine u godinu.

Jedno od osnovnih pitanja o vrednovanju uspjeha jest pitanje kriterija. Moraju postojati što jednoznačniji kriteriji za svrstavanje rezultata studenata u ocjenske kategorije. To ima veliku psihološku vrijednost, jer studenti shvaćaju da dobivene ocjene nisu proizvoljni rezultat nekih nastavnikovih osobina, već posljedica djelovanja određenih objektivnih automatizama. Biranje kriterija važno je u smislu prolaznosti, jer treba odrediti koji se uspjeh može smatrati zadovoljavajućim i ispod koje razine nije društveno prihvatljiv. Tu rješenja proistječu iz prirode i važnosti sadržaja što ih studenti moraju usvojiti. Ako su to sadržaji kojima je cilj samo općenito informiranje studenata, onda je svaki uspjeh, pa i minimalni, prihvatljiv. Međutim, ako ta znanja čine bitan uvjet ostvarivanja ciljeva i zadataka

određenog programa, onda ona moraju biti usvojena i u visokom stupnju. Osobito je važno da se studenti upoznaju s tim kriterijima, jer se oni njih najviše tiču.

Sva ispitivanja i ocjenjivanja u našoj zemlji u načelu su javna. U obrazovnoj praksi to znači da studenta ne treba ispitivati pojedinačno, bez prisutnosti drugih. Primjena načela javnosti zahtijeva mijenjanje ispitivačko-ocjenjivačkih stavova nekih nastavnika. Nastavnik nema prava birati i formulirati zadatke prema vlastitim kriterijima, izvan programskih sadržaja. Naprotiv, njegova je obaveza da uskladi izbor zadataka s nastavnim programom, a formulacija zadataka mora odgovarati načinu izlaganja nastavnika i objašnjenja koja su dana u udžbeniku.

Sa studentima treba raspraviti o pitanjima prema kojima se rezultati ispita pretvaraju u ocjene. Tu treba nastojati da mladi ljudi te kriterije razumiju i, u osnovi, da se s njima suglase. Prema tome, demokratizacija ispitivanja i ocjenjivanja znači sve veće i aktivnije sudjelovanje studenata. Ako je već student subjekt u odgojno-obrazovnom procesu, onda to mora biti i u ovom dijelu procesa koji se zove ispitivanje i ocjenjivanje.

Ispitivanje i ocjenjivanje ne bi se smjelo provoditi u atmosferi napetosti, zabrinutosti i straha. Treba najozbiljnije i najbrže razmotriti sve žalbe i pritužbe iz toga područja. U tome se valja držati pravila da student mora uvijek imati šansu da postigne makar minimalan uspjeh.

Ispitivanje i ocjenjivanje obuhvaća raznovrsne psihičke, socijalne, kulturne, radne i druge osobine studenata i zbog toga su veoma potrebni različiti postupci i metode vrednovanja uspjeha. Najčešća su usmena i pismena ispitivanja, dok se drugi instrumenti ispitivanja rjeđe upotrebljavaju.

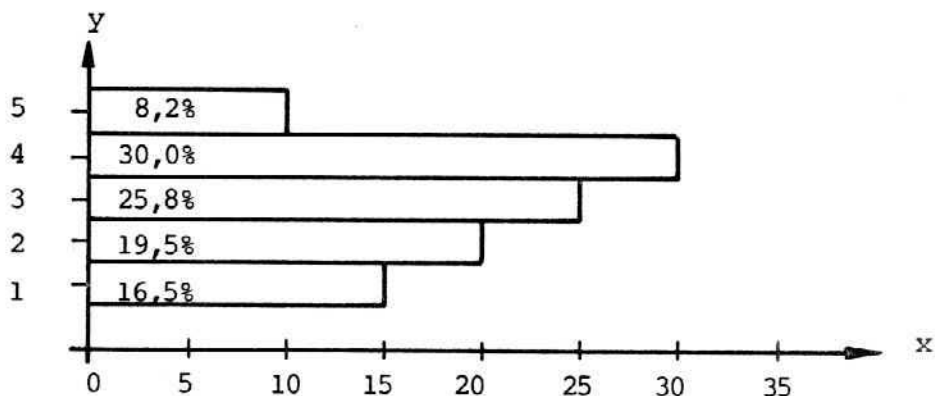
Mnoge negativne pojave u ispitivanju i ocjenjivanju studenata posljedica su činjenice da se danas ispituje samo na kraju godine.

Studentima najviše odgovara samo usmeni model ispita, 56,5 posto studenata, dok se za samo pismeni ispit odlučilo njih 23,5 posto. Zanimljivi su podaci da 13,5 posto studenata smatra prihvatljivim ispite na kraju školske godine. Većina studenata zalaže se da se ispiti obavljaju na kraju svakog semestra. Više od polovice studenata smatra da ispite iz ovog predmeta ne bi trebali polagati na klasičan način, već misle da je potrebno pronaći model drukčijeg vrednovanja. Neki se pozivaju na prijedloge Viktora Bubnja iz 1972. godine da studente ne treba ocjenjivati iz ovog predmeta.

Iz predmeta općenarodna obrana i društvena samozaštita SFRJ 60,2 posto studenata položi ispit prilikom prvog pristupa, drugi put ispit položi 11,6 posto studenata, treći put 4,5 posto, a više od tri puta ispit pristupa 13,2 posto studenata.

Ocjene koje su školske godine 1978/1979. studenti Sveučilišta u Splitu dobili iz ovog predmeta prikazane su u tablici 8.

Tablica 8.

x = postotak

y = ocjene

Broj pitanja koji se postavlja studentima na ispitu nije ujednačen, što ovisi o volji nastavnika. Jedno ili dva pitanja postavlja se u 15,7 posto slučajeva, a na tri pitanja dužno je dati odgovor 31,1 posto studenata. Na četiri pitanja odgovara 16,1 posto, na pet 10,1 posto, dok na šest pitanja odgovara samo 13,6 posto ispitanika. Više od šest pitanja postavlja se na ispitu u malom broju slučajeva, samo 0,4 posto. Ako se prisjetimo da u svakoj nastavnoj godini, prema nastavnom programu, ima šest tematskih područja, onda oni nastavnici koji postavljaju šest pitanja sa svakim studentom »prošetaju« kroz sve tematske sadržaje.

Upitali smo studente koliki se broj pitanja odnosi na sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Od ukupnog broja pitanja otprilike se trećina odnosi isključivo na navedene sadržaje. Zanimljiv je podatak da se u 82,3 posto slučajeva ne dobivaju prolazne ocjene ako studenti ne poznaju sadržaje iz nesvrstavanja, što svakako nije prestrog odnos nastavnika s obzirom na značenje nesvrstavanja za međunarodne političke odnose, posebno za mir u svijetu.

Poznati studentski zahtjev da »funkcija ispita kao mjerila stupnja znanja mora nestati, jer se proces usvajanja znanja transformira u proces proizvodnje znanja«, neprihvatljiv je. Bila bi prava katastrofa za studentsku populaciju ako bismo studente ocjenjivali kao »proizvođače« znanja, a ne po tome koliko i kako su ga usvojili.

Prema Zakonu o udruženom radu iz 1976. godine, poslovi i zadaci radnih ljudi vrednuju se na osnovi nekoliko kriterija: znanja, umješnosti, kvalitete rada, kvantitete, odgovornosti, fizičkog i umnog napora, uvjeta rada,

unapređenja rada, racionalizacije poslova, štednje, inovacija i drugo. Veliko je pitanje kako tu zakonsku odredbu ugraditi u suvremenu praksu visokoškolskih ustanova.

Postavili smo pitanje studentima da li sadašnje uspjehe pripisuju svome radu i zalaganju u nastavi i izvannastavnim djelatnostima. Studenti visoko ocjenjuju rad i zalaganje, jer njih 96,2 posto pripisuje svoje uspjehe radu i zalaganju. Samo 0,3 posto studenata svoje uspjehe pripisuje nečem drugom, dok ih 3,3 posto nije odgovorilo na to pitanje.

Iznenađuju podaci da uspjeh na studiju nije osnovni cilj za 17,8 posto studenata, dok je djelomično osnovni zadatak pa 58,5 posto studenata. Skupina od 24,7 posto studenata smatra da im je uspjeh jedini cilj i da radi toga studiraju. Iz toga izlazi da većina studenata ima namjeru završiti započeti studij, ali i da ima studenata koji su na fakultetu iz drugih razloga, koje nije bilo moguće istražiti.

Prema mišljenju polovice ispitanika, cilj je nastave predmeta općenarodna obrana i društvena samozaštita SFRJ u vezi sa sadržajima iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja, da nastava pruža samo znanja i činjenice, a da se pri tome ne zahtijeva usvajanje nikakvih uvjerenja. Ta skupina studenata smatra da su dovoljno sposobni da sami ocijene određena pitanja i daju adekvatno svoje mišljenje. Grupa od 34,6 posto studenata misli suprotno, to jest smatraju da bi nastava trebala davati znanja i činjenice, i da se pri tome zahtijeva usvajanje povjerenja. Jedna desetina studenata tvrdi da su ti sadržaji opće poznati i prihvatljivi, te da je nastava samo gubljenje vremena.

Odgovori na pitanje da li se njihovo mišljenje poklapa s onim što proučavaju na nastavi predmeta o međunarodnim političkim odnosima i nesvrstavanju potvrđuju da naše načelne stavove prihvaća studentska populacija, jer su rezultati:

— potpuno se poklapa	75,4 posto
— djelomično se poklapa	21,8 posto
— uopće se ne poklapa	1,7 posto
— ne znam	0,1 posto.

Splitski studenti smatraju, njih 63,5 posto, da će im sve ili veći dio onoga što su učili u predmetu o međunarodnim političkim odnosima i nesvrstavanju trebati u životu i radu, 17,3 posto studenata smatra da će im trebati samo manji dio navedenih sadržaja, a 9,7 posto njih ne zna da li im je to potrebno za egzistenciju.

Zatraženo je od studenata da navedu točne konstatacije, i evo rezultata:

— Socijalizam je svjetski proces	24,5 %
— Kapitalizam je svjetski proces	4,5 %
— Socijalizam prerasta u svjetski proces	67,5 %
— Kapitalizam je u krizi, u povijesnom povlačenju	61,8 %
— Kapitalizam je ustupio mjesto socijalizmu	18,6 %
— Socijalizam je novi sadržaj društvenih prakse	29,5 %
— Socijalizam slabi u suvremenom svijetu	1,5 %

Prema dobivenim rezultatima, vidljivo je da više od polovice studenata poznaje navedenu materiju.

Za 87,4 posto studenata samoupravljanje je životna praksa radnog čovjeka, osnova naše vanjskopolitičke orijentacije i sistem koji je ostvario vidne rezultate, s manjim neuspjesima u neprovjerenom političkom hodu. Ostali ispitanici, njih 12,6 posto, smatraju da je samoupravljanje u praksi parola koja je daleko od stvarne realizacije.

Začuđuje podatak da 93,3 posto studenata ne zna kad je održana konferencija u Bandungu, a 61 posto studenata točno odgovara da je programska orijentacija pokreta nesvrstavanja dobila svoj puni smisao i sadržaj na Prvoj konferenciji u Beogradu 1961. godine.

Suvremene međunarodne odnose, općenito uzevši, karakteriziraju dvije osnovne činjenice. Iz dobivenih podataka vidimo da studenti bolje poznaju nesvrstanost od ostalih sadržaja. Više od 67 posto studenata smatra da nesvrstane zemlje razvijaju aktivistički stav i program mjera i aktivnosti za promjenu postojećeg stanja u svijetu. Četvrtini ispitanika poznato je da politika s pozicije sile dominira u međunarodnim odnosima, dok skupina od 34,9 posto studenata tvrdi da ta politika postoji samo između blokova. Dobiven je i zabrinjavajući podatak da 7,7 posto studenata tvrdi da nerazvijene zemlje imaju pravo veta u Ujedinjenim narodima.

Studenti poznaju da zemlje pripadnice pokreta nesvrstavanja primjenjuju principe aktivne miroljubive koegzistencije, a neutralne — principe pasivne miroljubive koegzistencije. Odgovori su dani u tablici 9.

Tablica 9.

Primjenjuju principe:	nesvrstane zemlje	neutralne zemlje
aktivne miroljubive koegzistencije	91,6%	10,4%
pasivne miroljubive koegzistencije	2,0%	71,6%
i jedne i druge	6,4%	18,0%

Skupina od 82,8 posto studenata smatra da je mogućnost oslonca na vlastite snage i sredstva jedina mogućnost nacionalne sigurnosti i najprihvatljivija za SFRJ u suvremenom svijetu, dok samo desetina ispitanika nalazi mogućnosti naše nacionalne sigurnosti u uključivanju u vojne i druge saveze. Uključivanju u svjetski federalizam skloni je 7 posto ispitanika.

Rezultati pokazuju da studenti dovoljno ne poznaju suvremena zbivanja i suprotnosti koje egzistiraju u suvremenom svijetu. Oko 13 posto studenata ne navodi u odgovoru nijednu suprotnost, dok ostali to čine: 16,9 posto studenata navelo je jednu, 38,3 posto dvije, a 21,3 posto studenata navelo je tri osnovne suprotnosti koje dominiraju u suvremenom svijetu — idološko-političke, ekonomske i vojne suprotnosti.

Studenti pridaju najviše važnosti subjektima međunarodnih odnosa, posebno čovjeku (33,2 posto), a ostalima ovako:

— svima	30,7%
— blokovi	11,8%
— narodi	9,5%
— pokreti	9,3%
— stranke	8,1%
— diplomati	4,0%
— država	3,0%

Najveće značenje za egzistenciju čovječanstva studenti pridaju miru u svijetu, ravnopravnosti naroda i narodnosti, nesvrstanosti, samoupravnom socijalizmu te Ujedinjenim narodima. Kapitalizam, vojno-politički blokovi, državni socijalizam i drugi pojmovi za velik postotak ispitanika nemaju nikakvo značenje, kao što je prikazano u tablici 10.

Značenje pojmova za egzistenciju čovječanstva

Pojmovi:	Značenje			
	veliko	srednje	maleno	nikakvo
mir u svijetu	96,6%	1,2%	1,6%	0,6%
nesvrstanost	76,1%	16,1%	4,9%	0,9%
ravnopravnost naroda i narodnosti	91,4%	4,7%	3,2%	0,7%
državni socijalizam	3,3%	38,1%	25,1%	32,1%
samoupravni socijalizam	63,5%	22,8%	9,0%	7,5%
naoružan narod	34,9%	30,6%	21,6%	8,3%
detant	44,4%	24,7%	18,0%	5,7%
vojno-politički blokovi	8,1%	19,1%	17,8%	50,1%
kapitalizam	12,4%	10,8%	23,4%	53,4%
UN	60,0%	25,3%	8,3%	5,9%

Jedanaesti kongres SKJ dao je kompleksne i fundamentalne ocjene o suvremenim međunarodnim odnosima. Proučavajući njih, potpunije razumijevamo uzroke međunarodnih konflikata, procesa i pojava. Međunarodni odnosi su vrlo složeni, neizvjesni i, sa stajališta općeg mira, zabrinjavajući. Trenutno nisu alarmirajući, ali za daljnju perspektivu su nepovoljni. Trend pogoršanja odnosa je očigledan, što je u povodu šezdesete obljetnice SKJ naglasio Josip Broz Tito: »Opasnosti po svjetski mir povećavaju se u posljednje vrijeme... , čitavi postojeći sistemi međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa su u krizi.« Poznavajući te sadržaje, studenti su dali odgovore vidljive u tablici 10.

Nešto manje od polovice ispitanika dalo je detantu veliko značenje za egzistenciju čovječanstva. No detant je od 1975. godine, od Konferencije o evropskoj sigurnosti, u ozbiljnom zastoju. Nijedno pitanje, nijedan međunarodni problem, osim Osimskih sporazuma SFRJ — Italija, ne samo

što nije riješen, već nisu ni stvoreni povoljni uvjeti za njihovo pozitivno rješenje. Beogradska konferencija jedva je uspjela održati kontinuitet daljnje uvažavanja helsinških dokumenata. Blokofske strukture i velike sile nastojale su detant držati u blokovskim okvirima, u okvirima svoje politike i strategije.

Utrka u naoružavanju nastavlja se povećanim tempom. Svijet je ušao u razdoblje nove utrke u tehnologiji i proizvodnji vrlo opasnih i suvremenih oružja te sredstava za vodenje rata. Zaoštrena je proturječnost između razvijenih i nerazvijenih zemalja, i otvoren je još dublji ekonomski jaz među njima.

Međunarodno pravo regulira međunarodne odnose i ima fundamentalni pravni princip — apsolutnu zabranu sile u međunarodnim odnosima. U tom smislu, općenarodna obrana definirana je kao sistem nacionalne sigurnosti SFRJ, što je priznato članom 51. Povelje Ujedinjenih naroda.

Zanimljivi su podaci u tablici 11, koji govore o pojmovima što ih nastavnici upotrebljavaju na predavanjima i koje su pojmovno odredili. U tablici odgovor »da« znači da nastavnici pojmove upotrebljavaju u nastavi i da su ih pojmovno odredili. Odgovor »ne« znači suprotno.

Tablica 11.

Pojmovi:	Upotrebljava		Pojmovno odredio	
	DA	NE	DA	NE
detant	20,2%	79,8%	54,8%	45,2%
militarizacija	14,5%	85,5%	55,5%	44,5%
pasivna koegzistencija	33,0%	67,0%	51,0%	49,0%
međunarodna zajednica	19,5%	80,5%	64,0%	34,0%
integritet	19,5%	80,5%	46,0%	54,0%
princip partnerstva	29,5%	70,5%	48,4%	51,6%

U ovom dijelu nastojali smo prikazati osnovne elemente odgojno-obrazovnog procesa koji obuhvaća programske sadržaje iz međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja, njihovu realizaciju, valorizaciju znanja i rezultate koji su postignuti na planu stjecanja osnovnih znanja. Govorili smo o osposobljavanju i posebno naglasili idejni aspekt koji proistječe iz proučavanja sadržaja međunarodnih političkih odnosa i nesvrstavanja. Time nije iscrpljena problematika nastave iz te domene.